

راهنمای عملی روان‌شناسی مدرسه
روش‌های مؤثر در قرن بیست و یکم

فهرست مطالب

- بخش ۱ روان‌شناس مدرسه با رویکرد حل مسئله ایجاد یک بنیان و چشم‌انداز..... ۷
- فصل ۱ روان‌شناس مدرسه با رویکرد حل مسئله در قرن بیست و یکم..... ۹
- فصل ۲ انتخاب اهداف سنجش و مداخله..... ۱۹
- بخش ۲ سنجش و تحلیل تمرکز بر پیامدهای تحصیلی..... ۳۹
- فصل ۳ تحلیل داده‌های تحصیلی جهانی برای برنامه‌ریزی، اجرا و سنجش بهبود گستره مدرسه..... ۴۱
- فصل ۴ سنجش توانایی‌های شناختی و فرایندهای شناختی..... ۵۵
- فصل ۵ سنجش مهارت‌های تحصیلی خواندن در قالب الگوی حل مسئله..... ۷۳
- فصل ۶ سنجش مهارت‌های تحصیلی ریاضیات با الگوی حل مسئله..... ۹۳
- فصل ۷ سنجش مهارت‌های بیان نوشتاری با الگوی حل مسئله..... ۱۰۷
- فصل ۸ انتخاب مداخلات تحصیلی برای دانش‌آموزان..... ۱۲۳
- بخش ۳ سنجش و تحلیل تمرکز بر پیامدهای اجتماعی - هیجانی و رفتاری..... ۱۴۱
- فصل ۹ تحلیل گستره مدرسه از داده‌های مشکلات رفتار اجتماعی..... ۱۴۳
- فصل ۱۰ سنجش رفتار مخرب در الگوی حل مسئله..... ۱۶۵
- فصل ۱۱ سنجش مشکلات درونی سازی و بهزیستی..... ۱۸۳
- فصل ۱۲ استفاده از سنجش عملکردی در انتخاب مداخلات رفتاری..... ۱۹۹
- بخش ۴ اجرای راهبردهای پیشگیرانه و مداخله‌ای..... ۲۱۹
- فصل ۱۳ دستورالعمل‌های روش شواهد - محور در انتخاب مداخلات..... ۲۲۱
- فصل ۱۴ راهبردهای فعال در ارتقاء یادگیری..... ۲۴۱
- فصل ۱۵ راهبردهای فعال برای ارتقاء شایستگی اجتماعی و انعطاف‌پذیری..... ۲۵۹
- فصل ۱۶ آموزش خواندن شواهد - محور..... ۲۷۷
- فصل ۱۷ آموزش ریاضی شواهد - محور..... ۲۹۱
- فصل ۱۸ آموزش زبان نوشتاری شواهد - محور..... ۳۰۳

فصل ۱۹	راهنماهای مداخله به واسطه همسالان	۳۳۱
فصل ۲۰	مداخلات خود مدیریتی	۳۳۹
فصل ۲۱	مداخله در مسائل تکلیف خانه	۳۵۵
فصل ۲۲	آموزش مهارت‌های زندگی کاربردی برای کودکان با ناتوانی‌های رشدی	۳۷۳
فصل ۲۳	والدین و روان‌شناسان مدرسه به عنوان مشارکت‌کنندگان در حل مسئله رفتار کودک	۳۹۱
فصل ۲۴	مهارت‌آموزی والدین	۴۰۵
فصل ۲۵	آموزش مهارت‌های حل مسئله	۴۱۷
فصل ۲۶	مداخلات شناختی- رفتاری افسردگی و اضطراب	۴۳۳
فصل ۲۷	راهنماهای توجه به رفتار خشونت و چالش‌انگیز شدید	۴۵۱
فصل ۲۸	مداخلات روان‌دارویی	۴۶۷
بخش ۵	ارزیابی مداخلات	۴۸۵
فصل ۲۹	خلاصه، ارزیابی و استنباط داده‌های مداخله	۴۸۷
فصل ۳۰	مباحث تجربی و عملی سنجش و حمایت از اجرای مداخله در مدارس	۵۰۱
بخش ۶	ایجاد سیستم‌هایی برای حمایت الگوی حل مسئله	۵۱۵
فصل ۳۱	همکاری دستگاه‌های متقابل برای حمایت از کودکان و خانواده‌ها	۵۱۷
فصل ۳۲	نقش روان‌شناس مدرسه در کمک به کارکنان مدرسه برای ایجاد سیستم‌های مدیریت و . .	۵۳۳
فصل ۳۳	اجرای الگوی حل مسئله با دانش‌آموزان متفاوت از نظر زبانی و فرهنگی	۵۴۹
فصل ۳۴	چگونه روان‌شناسی مدرسه با رویکرد حل مسئله در مدرسه کار می‌کند	۵۶۱
واژه‌نامه انگلیسی به فارسی		۵۷۷
واژه‌نامه فارسی به انگلیسی		۵۸۵

بخش ۱

روانشناس مدرسه با رویکرد حل مسئله
ایجاد یک بنیان و چشم‌انداز

فصل ۱

روان‌شناسی مدرسه با رویکرد حل مسئله در قرن بیست و یکم

منطق و تعریف نقش

روث اروین،

گرچن گیمپل پیکاک

کنث دبلیو. مرل

برای وجود داشتن باید تغییر کرد، برای تغییر کردن باید بالغ شد، برای بالغ شدن باید بی‌وقفه خود را خلق کرد.

هنری برگسون

آینده جایی نیست که قرار است برویم، بلکه آینده را می‌سازیم، مسیرها پیدا نمی‌شوند بلکه ساخته می‌شوند.

جان اسکار

این راهنمای ویرایش شده، که می‌تواند به عنوان یک متن مستقل یا کتاب همراه با *روان‌شناسی مدرسه برای قرن ۲۱* استفاده شود، کار متخصصان روان‌شناسی مدرسه و آموزش ویژه را با هم آورده‌ایم که به صورت عملی نشان دهیم الگوی حل مسئله در سطوح فردی کودک، گروه‌های کوچک و بزرگ‌تر (کل مدرسه) چگونه است. این فصل مقدماتی، روان‌شناسی مدرسه را در الگوی حل مسئله تنظیم می‌کند و چشم‌انداز گسترده‌ای نسبت به نقش روان‌شناس مدرسه با رویکرد حل مسئله ارائه می‌کند. فصل‌های بعدی جنبه‌های خاص کاربرد این الگو در عمل را ارائه می‌کنند. گرچه *روان‌شناسی مدرسه در قرن ۲۱* روش‌های روان‌شناسی مدرسه را به‌طور کلی ارائه می‌کند، این جلد ویرایش شده با ۳۴ فصل گسترده و خاص، به صورت عملی

اگر طبق نقل قول‌های بالا، آینده از فعالیت‌های امروز ما ایجاد می‌شود، پس آنچه اکنون به عنوان روان‌شناس مدرسه هستیم و انجام می‌دهیم، نقش‌های آینده ما را مشخص می‌کند. به عبارت دیگر، فعالیت‌هایی که در حال حاضر انجام می‌دهیم و اندیشه‌ای که تصمیمات ما را هدایت می‌کند، جایگاه ما را به عنوان یک متخصص تعیین می‌کند. در مقدمه، *روان‌شناسی مدرسه برای قرن ۲۱: اساس و روش‌ها* (مرل، اروین و گیمپل، ۲۰۰۶)، بیان کردیم که روان‌شناسی مدرسه باید شیوه حل مسئله به کمک داده را مطابق با نقش در نظر گرفته شده برای روان‌شناسان مدرسه در چهل سال پیش دنبال کند (گری، ۱۹۶۳)، و اکنون توسط محققان پیشگام این زمینه «بهترین روش» معرفی شده است (تیلی، ۲۰۰۸؛ رشلی، ۲۰۰۸). در

همکاران، ۲۰۰۶)، روان‌شناسان مدرسه «در استفاده از روش‌شناسی علمی و حل مسئله برای خلق کردن، سنجش و به کار بستن مداخلات معتبر تجربی در سطح فردی و سیستمی توانمند هستند» (ص ۱۴). همچنین، «آن‌ها باید حل‌کننده‌ی خوب مسئله باشند که اطلاعات مناسب برای درک مسئله را گردآوری کنند، در مورد مداخلات مناسب تصمیم‌گیری کنند، بازده‌های یادگیری را بسنجند و به دیگران کمک کنند مسئول تصمیمات اتخاذ شده باشند» (سلدیک و همکاران، ۲۰۰۶، ص ۱۸-۱۷). گرچه صحبت تغییر از الگوی آزمون-و-مکان تاریخی به الگوی حل مسئله و برخاسته از داده چندین سال در نوسان بوده است، بسیاری از روان‌شناسان مدرسه از همان عملکردهای تاریخی استفاده می‌کنند. امیدواریم با کسب تجربه و قرار گرفتن در معرض الگوی حل مسئله، روان‌شناسان مدرسه بتوانند در این راه «قدمی بردارند» نه اینکه فقط «حرف بزنند». در این بخش، در مورد آنچه باور داریم برای روان‌شناسی مدرسه ممکن است بحث می‌کنیم. بخصوص، نشان می‌دهیم روان‌شناس مدرسه با رویکرد حل مسئله چگونه باید باشد. برای این کار، باورها و ارزش‌ها و اندیشه‌ها و روش‌های نزدیک شدن روان‌شناس مدرسه به مسائل را توصیف می‌کنیم. امیدواریم این چشم‌انداز ویژگی‌های اصلی حل مسئله را برای ارائه چارچوب کلی فعالیت‌های حل مسئله به روان‌شناسان مدرسه نشان دهد. ویژگی‌های اصلی روان‌شناسان مدرسه که حل‌کننده موفق مسائل هستند عبارت است از:

- *باز بودن به تجربه، انعطاف‌پذیری و پاسخگویی به اطلاعات جدید یا شرایط در حال تغییر.* برای حل مؤثر مسائل انسانی (یعنی درک یک موقعیت و عمل کردن برای بهتر شدن امور)، حل‌کنندگان موفق مسئله نسبت به اطلاعات جدید و شرایط در حال تغییر مراقب و پاسخگو هستند. آنها هر موقعیت مسئله را بی‌همتا در نظر می‌گیرند و فرض نمی‌کنند که از قبل راه‌حل مسئله را می‌دانند. «اینکه فرض کنید می‌دانید، درحالی‌که نمی‌دانید و بر اساس آن فرض عمل کنید راه را اشتباه رفته‌اید. اینکه فرض کنید نمی‌دانید در صورتی‌که شاید بدانید، و بر اساس آن فرض عمل کنید، احتمالاً موجب مجموعه اقدامات ارزیابی شده و آزمایشی می‌شود که یکی از آنها در بلندمدت درست خواهد بود» (جوسف لوسیشین، ارتباطات فردی، ۲۰۰۸).

به خوانندگان نشان می‌دهد الگوی حل مسئله چیست و چگونه این الگو در عمل اجرا می‌شود و روان‌شناسان مدرسه ممکن است با چه مسائلی مواجه شوند. هدف ما این است که آنچه برای روان‌شناسی مدرسه ممکن است را ارائه کنیم و از خوانندگان بخواهیم این نقش را در روش خود پیاده کنند. برای ارائه چشم‌اندازی از نقش حل مسئله، سوالات زیر را مطرح کردیم:

- یک روز در زندگی روان‌شناس مدرسه با رویکرد حل مسئله چگونه است؟
- وظایف حرفه‌ای این روان‌شناس مدرسه کدام است؟
- روان‌شناس مدرسه کدام موضع نظری را انتخاب می‌کند؟
- روان‌شناس مدرسه چه ابزاری را برای اهداف سنجش مورد استفاده قرار می‌دهد؟
- روان‌شناس مدرسه چگونه با دیگران در ارتباط است و در محیط کاری خود چگونه توسط دیگران درک می‌شود؟
- روان‌شناس مدرسه با چه چالش‌هایی مواجه است؟

برای پاسخ به این سوالات، این فصل با ارائه چشم‌انداز گسترده‌ای از روان‌شناس مدرسه با رویکرد حل مسئله آغاز می‌شود. سپس، در مورد تکامل الگوی حل مسئله من جمله زیربنای این روش با تأکید بر اینکه چگونه این روش فعالیت‌های روان‌شناس را شکل می‌دهد و همچنین، چگونه این مدل متناسب با روش پاسخ به مداخله (RTI) برای ارائه سرویس چندلایه است، بحث می‌شود. بعد از این، به‌طور مختصر مراحل حل مسئله را مرور می‌کنیم و در مورد فصل‌های باقیمانده این کتاب بحث می‌کنیم. برای نشان دادن کاربرد الگوی حل مسئله چشم‌اندازهایی از فعالیت‌های روان‌شناسان مدرسه را ارائه می‌کنیم. این فصل چارچوبی را برای فصل‌های باقیمانده این جلد ارائه می‌کند، که زمینه شایستگی‌های مهم روش حل مسئله در روان‌شناسی مدرسه را توسعه می‌دهد.

چشم‌انداز: روان‌شناسان مدرسه با رویکرد حل مسئله در قرن ۲۱

طبق طرح ۳ الگوی روان‌شناسی مدرسه (سل دیک و

یادگیری و مسائل رفتاری و چگونگی جمع‌آوری، تفسیر و استفاده از داده‌ها برای تصمیم‌گیری آگاهی دارند.

- می‌دانند که یادگیری و رفتار در خلأ روی نمی‌دهد. روان‌شناسان مدرسه با رویکرد حل مسئله می‌دانند که یادگیری و رفتار در یک زمینه یا بافت روی می‌دهد و داده‌های در مورد مسئله و همچنین، زمینه آن برای حل مؤثر مسئله مهم هستند.

- بر ارزیابی و تحلیل متغیرهای جایگزین (آنچه می‌توانیم تغییر دهیم) برای بهبود مسئله تمرکز می‌کنند. روان‌شناسان مدرسه با رویکرد حل مسئله بر توصیف متغیرهایی که ممکن است با مسئله همبسته باشد اما نتواند تغییر کند متمرکز نمی‌شوند (مثلاً سابقه خانوادگی کودک). در عوض، بر مشخص کردن متغیرهایی که بتوانند برای بهبود موقعیت مسئله تغییر کنند تمرکز می‌کنند (مثل آموزشی که کودک دریافت می‌کند).

- برای کار کردن با دیگران سخت تلاش می‌کنند. روان‌شناسان مدرسه با رویکرد حل مسئله بخصوص افرادی که موفق هستند، می‌دانند که یک مسئله به سختی توسط یک فرد حل می‌شود. آنها اهمیت کار تیمی را به روش مشارکتی می‌دانند و درک می‌کنند که کار کردن با دیگران به انعطاف‌پذیری نیاز دارد.

- روان‌شناسان مدرسه با رویکرد حل مسئله این خصوصیات و مهارت‌های مختلف را برای برآوردن مورد زیر ترکیب می‌کنند:

- به مسائلی توجه می‌کنند که آنها را در یک پیوستار قرار دهد. آنها از مهارت‌های خود استفاده می‌کنند و تلاش می‌کنند تا مسائلی را که روی می‌دهند حل کنند و همچنین، خطر را کاهش داده و از روی دادن مسائل پیشگیری کنند.

- مسائل را برای گروه‌های بزرگ، گروه‌های کوچک و یا به صورت فردی مورد توجه قرار دهند. آنها می‌دانند که شیوه حل مسئله فقط برای موارد فردی متمرکز بر کودک قابل کاربرد نیست. آنها می‌دانند که حل مسئله داده-محور باید برای همه انواع فعالیت‌ها به کار برده شود (الگوهای چندلایه و حتی مدرسه به عنوان واحد تحلیل).

- وقتی راه‌حل آنها به شکست می‌خورد آن را می‌پذیرند. روان‌شناسان مدرسه با رویکرد حل مسئله پذیرای بازخورد هستند و وقتی مداخله‌ای را توسعه می‌دهند، همیشه از خود می‌پرسند «آیا جواب می‌دهد؟» اگر پاسخ آن «خیر» بود، روان‌شناس مدرسه این واقعیت را می‌پذیرد و به راه‌حل دیگری می‌پردازد. پس، روان‌شناسان مدرسه با رویکرد حل مسئله در جستجوی پاسخ‌های خود کمتر درگیر «درست بودن» هستند (تأیید فرضیه قبلی) و بیشتر درگیر پیدا کردن راه‌حل کاربردی هستند. عدم پیشرفت یا فرضیه تأیید نشده نشانه شکست نیست بلکه به عنوان اطلاعات مهم یا جدید از موقعیت مسئله در نظر گرفته می‌شود. روان‌شناس مدرسه با رویکرد حل مسئله وقتی یک مداخله جواب نمی‌دهد آن را می‌پذیرد و درگیر فرایند حل مسئله می‌شود تا راه‌حل کاربردی را پیدا کند.

- خوش‌بین هستند. حل‌کننده‌های موفق مسئله انتظار دارند که مسائل حل شوند، و معتقدند که همه کودکان می‌توانند با برخورداری از حمایت مناسب رفتار درست را بیاموزند. آنها در تلاش‌های خود برای بهبود زندگی کودکان پافشاری می‌کنند و به تلاش خود ادامه می‌دهند تا به راه‌حل برسند.

- متمرکز بر پیامد هستند. روان‌شناسان مدرسه با رویکرد حل مسئله برای هدایت کار خود اهداف و پیامدهایی دارند، یعنی با مسئله‌ای که مواجه‌اند آشنایی دارند تا به راه‌حل مطلوب برسند. پس، وقتی که مسئله را حل کردند، می‌فهمند.

- آنها خود پرسشگر و متکی به داده هستند. روان‌شناسان مدرسه با رویکرد حل مسئله برای ارزیابی مسائل و توسعه راه‌حل‌های اجرایی از داده‌های تجربی استفاده می‌کنند. آنها در فرایند حل مسئله برای تعریف و تحلیل مسئله و زمینه مسئله، برای توسعه مداخلات و ارزیابی اثربخشی مداخلات از خود سؤال می‌پرسند.

- به روش شواهد محور متعهد هستند. روان‌شناسان مدرسه با رویکرد حل مسئله از چگونگی روی دادن یادگیری و توسعه و حفظ رفتارها آگاه هستند. همچنین، آنها از روش‌های شواهد محور برای بهبود

تکامل الگوی حل مسئله در روان‌شناسی مدرسه

تأثیر نظریه‌های «کاهش ناهماهنگی»^۳ بودند که مردم چگونه با چالش تفاوت بین آنچه می‌خواهند و آنچه به دست می‌آورند، مواجه می‌شوند. این ایده با مفهوم کنونی حل مسئله که کاهش فاصله بین «آنچه خواسته می‌شود» و «آنچه اتفاق می‌افتد» است، سازگار است (تیلی، ۲۰۰۲، ۲۰۰۸). همچنین، دنو ذکر می‌کند که در اواخر دهه ۱۹۶۰، رئیس انجمن روانشناسی آمریکا، دونالد کمپل، به روان‌شناسان توصیه کرد که برای تغییر روش‌های خود باید به فرضیه‌های قابل آزمایش بیندیشند، چرا که پیامدهای پارادایم و مداخلات غیر قابل پیش‌بینی است. دوباره، ارتباط روشی بین بهترین روش و تلاش‌های کنونی که شیوه مدرن حل مسئله را تشکیل می‌دهد مشاهده می‌شود. از دیدگاه نظری، شیوه حل مسئله در روان‌شناسی مدرسه متناسب با فرضیات فلسفی زمینه‌گرایی کاربردی است. این شیوه استفاده از روش علمی را نه تنها برای پیش‌بینی بلکه برای تأثیرگذاری بر رفتار جهت رسیدن به هدف ارزشمند می‌داند (بیگلان، ۲۰۰۴).

شاید نزدیک‌ترین پیشگام تاریخی به مفهوم مدرن حل مسئله، فرمولاسیون مؤلفه‌های اساسی رویکرد داده-محور و فرضیه-محور ارائه شده توسط برنسفورد و استین (۱۹۸۴) است که الگوی حل مسئله IDEAL نامیده می‌شود. عنوان این الگو از سرواژه‌های پنج مرحله اساسی که برنسفورد و استین بیان کرده‌اند، تشکیل شده است: مشخص کردن مسئله، تعریف مسئله، کشف راه‌حل‌های مختلف، به کار بردن راه‌حل و بررسی تأثیر یا پیامد کاربردی که انتخاب شده است. تصور ما این است که همه شیوه‌های مؤثر برای حل مسئله در روان‌شناسی مدرسه همگی اصلاح این الگوی اولیه هستند، که از مؤلفه‌های اساسی آن مشتق شده‌اند.

پیشرفت اخیر در تکامل الگوی حل مسئله در روان‌شناسی مدرسه شامل همراه شدن الگوهای سه لایه ارائه خدمت و روش‌های پاسخ به سنجش مداخله و حمایت از دانش‌آموزانی است که مشکلات یادگیری دارند (شین و واکر، در دست چاپ؛ تیلی، ۲۰۰۸). پاسخ به مداخله^۴ (RTI) یک روش ارائه خدمت است که پاسخگویی دانش‌آموزان به برنامه درسی و مداخله شدت خدماتی را که ارائه می‌دهند نشان می‌دهد. طبق نظر گرشام (۲۰۰۷)، «مهم‌ترین مفهوم

باید ذکر کرد که هر چند در دهه‌های گذشته در مورد شیوه حل مسئله در آموزش مطالب زیادی نوشته یا گفته شده است، این روش انجام روان‌شناسی مدرسه یک اندیشه غلط و بی‌اعتبار نیست، بلکه، تجلی عقاید، نظرات و الگوهای پیشین است. این بخش به طور مختصر بعضی جنبه‌های «اکنون و بعد» الگوی حل مسئله را ارائه می‌کند: چگونه این شیوه تکامل یافته و چگونه بر کار روزانه روان‌شناسان مدرسه تأثیر گذاشته و چه کسی توسط آن هدایت می‌شود. همانطور که قبلاً ذکر شد، سوزان گری، محقق برجسته روان‌شناسی مدرسه، بیان کرد که روان‌شناسان مدرسه باید در اقدامات روزانه خود «حل‌کننده مسائل داده

محور^۱ باشند (گری، ۱۹۶۳). با توجه به اینکه گری این ایده را بیش از ۴۰ سال پیش مطرح کرد، دیدگاه وی از روان‌شناسی مدرسه با رویکرد حل مسئله در مقایسه با مفاهیم فعلی تفاوت‌هایی دارد. این تفاوت‌ها قابل پیش‌بینی هستند. چگونه دقیق‌ترین پیشگوهای آن زمان می‌توانستند پیشرفت‌های آتی در این زمینه را پیش‌بینی کنند؟ با تصویب ماده آموزش افراد با ناتوانی^۲ در سال ۱۹۷۵، توسعه و حرفه‌ای شدن زمینه روان‌شناسی مدرسه، افزایش فشار بر متخصصان که در نقش «متصدی» عمل کنند، افزایش بی‌سابقه در تعداد دانش‌آموزان دارای ناتوانی یادگیری، اصلاح الگوهای مشاوره، توسعه روش‌های مداخله بهبودیافته، توسعه شیوه‌های ارزشیابی عملکرد محور، و شامل کردن روش‌های پاسخ به مداخله مثال‌هایی از تغییرات پیش‌بینی‌نشده این زمینه هستند. اما حتی با توجه به گذشت زمان و تغییرات قابل توجه در زمینه تحت بررسی، دیدگاه‌های مؤثری که این روش باید توسط سنجش معنی‌دار و داده‌های حاصل هدایت شود، با آنچه اکنون به عنوان بهترین روش می‌شناسیم سازگار است.

دنو (۲۰۰۲) در این فصل در مورد «بهترین روش»، ریشه‌های پارادایم حل مسئله کنونی در این زمینه را در اوایل ۱۹۵۰ می‌داند، و بیان می‌کند که روان‌شناسان آن عصر تحت

3. Dissonance reduction
4. Response to intervention

1. Data-oriented problem solvers
2. Individuals with disabilities education

مراحل فرایند حل مسئله به عنوان چارچوب این جلد

همانطور که قبلاً ذکر شد، ما معتقدیم الگوی حل مسئله چارچوب عالی را برای ارائه خدمات روان‌شناسی مدرسه فراهم می‌کند. پس از این الگو برای سازمان‌دهی چارچوب این کتاب، با فصل‌هایی که مطابق با الگوی حل مسئله هستند، استفاده می‌کنیم. برای فراهم کردن زمینه فصل‌ها، مراحل حل مسئله را به صورت مختصر مشخص می‌کنیم. طبق نظر تیلی (۲۰۰۸)، در روش حل مسئله، تصمیم‌گیری با پاسخ دادن به سوالات زیر هدایت می‌شود:

- مسئله چیست؟
- چرا روی می‌دهد؟
- در مورد آن چه می‌توان انجام داد؟
- آیا جواب می‌دهد؟

یک روان‌شناس مدرسه با رویکرد حل مسئله قادر به انجام همه این مراحل است. پس روان‌شناس مدرسه با رویکرد حل مسئله بر رفتارهایی تمرکز می‌کند که قابلیت تغییر را دارند و آنها را به سادگی مشخص می‌کند، مطمئن می‌شود که پیامدهای قابل اندازه‌گیری در جای خود هستند و از داده‌ها برای هدایت فرایند استفاده می‌کند.

مسئله چیست؟

برای پاسخ به سؤال اول در فرایند حل مسئله، باید اختلاف بین عملکرد واقعی، فعلی و پیامد مطلوب را مشخص کنیم. اختلاف‌ها باید به طریقی توجیه شوند که در تعیین شدت مشکل و تنظیم هدف مفید واقع شوند. توصیفات عینی و روشن برای اطمینان از اینکه همه در این فرایند در مورد رفتارهای یکسان صحبت می‌کنند و یک هدف دارند مهم است. چون مسئله در زمینه روی می‌دهد، عوامل زمینه‌ای پیرامون مشکل هم باید ارزیابی و توصیف شود؛ این اطلاعات منجر به دومین مرحله، یعنی این مرحله که چرا مشکل روی می‌دهد، می‌شود.

در این کتاب، شش فصل در بخش «سنجش و تحلیل: تمرکز بر پیامدهای تحصیلی» و همچنین، چهار فصل در بخش «سنجش و تحلیل: تمرکز بر مسائل هیجانی و

در الگوی پاسخ به مداخله (RTI) جور کردن شدت مداخله با شدت مسئله و مقاومت به تغییر مسئله است» (ص ۱۷). مدل سه لایه ارائه خدمت، که توسط هاوکینز و همکاران، در فصل ۲ این کتاب بحث شده است، متناسب با این شیوه است. همانطور که در فصل ۲ بحث می‌شود، اولین لایه الگوی سه لایه شامل سنجش و مداخله است که در سطح جهانی روی می‌دهد. همه دانش‌آموزان چند بار در سال غربالگری می‌شوند و راهبردهای مداخله پیشگیرانه (بهبود روش‌های انضباطی مدرسه، تغییر در برنامه درسی ریاضی) برای همه دانش‌آموزان اجرا می‌شود. انتظار می‌رود تلاش‌های مداخله در این سطح نیازهای تقریباً ۹۰-۸۰ درصد دانش‌آموزان را برآورده کند. در دومین لایه الگو، دانش‌آموزانی که به مداخله لایه ۱ پاسخ نداده‌اند، مشخص شده و مداخلات گروه کوچک که بخش خاصی از نیازهای دانش‌آموزان را هدف قرار می‌دهد، برای آنها ارائه می‌شود. برای نسبت کوچکی از دانش‌آموزانی (۵-۱ درصد) که به مداخلات لایه ۱ و ۲ پاسخ نداده‌اند، مداخلات لایه ۳، که حمایت شدیدتر و فردی شده را فراهم می‌کند برای دانش‌آموزان ارائه می‌شود.

در هر لایه، روان‌شناسان باید در فرایند حل مسئله درگیر شوند تا اطمینان یابند که مسائل به درستی مشخص شده‌اند و مداخلات اجرا شده برای اکثریت دانش‌آموزان مؤثر بوده است. گر چه فرایند حل مسئله و پاسخ به مداخله مترادف نیستند، فرایند حل مسئله بخشی از الگوی مؤثر چندلایه ارائه خدمت است. فصل‌های این کتاب استفاده از الگوی حل مسئله را در الگوی ارائه خدمت چندلایه مورد توجه قرار می‌دهند. همانطور که خوانندگان مشاهده خواهند کرد، در بعضی زمینه‌ها (سنجش) این چارچوب جدیدتر است و تحقیقات کمتری در مورد آن وجود دارد. در زمینه‌های دیگر (ارزیابی تحصیلی و مداخله) ادبیات بیشتری وجود دارد. به‌طور کلی، امیدواریم که خوانندگان با این دیدگاه موافق باشند که الگوی حل مسئله نسبتاً ساده است و همچنین سیال و سازگار است. این حقیقت که شیوه حل مسئله در حال تکامل است و می‌تواند با روش‌های آموزشی در حال توسعه ترکیب شود بسیار مفید است.

بودن با موقعیت و زمینه) انتخاب شوند. بگذارید فرض کنیم اطلاعات جمع‌آوری شده در مورد مسئله و دلیل روی دادن آن فرضیه‌ای را مطرح می‌کند که راهبرد خاصی احتمالاً به بهبود موقعیت مسئله کمک می‌کند. در اینجا، باید به دقت راهبرد را طراحی کنیم.

یک طرح مداخله باید جنبه‌های مختلف مداخله را لحاظ کند. برای مثال، یک طرح مداخله دقیق ممکن است (۱) مراحل و روش‌های مداخله را توصیف کند، (۲) منابع و مواد مورد نیاز و موجود بودن آنها را توصیف کند؛ (۳) نقش‌ها و مسئولیت‌های افراد شامل در ارائه مداخله را توصیف کند؛ (۴) برنامه مداخله و موقعیت آن را مشخص کند؛ (۵) مشخص کند چگونه مداخله و پیامدهای آن کنترل می‌شوند؛ (۶) زمان اجرا و رسیدن به اهداف مطلوب را توصیف کند؛ و (۷) مشخص کند چگونه اطلاعات تحلیل و اصلاح می‌شوند.

هر یک از ۱۶ مرحله در بخش «اجرای راهبردهای پیشگیری و مداخله» سومین مرحله فرایند حل مسئله را هدف قرار می‌دهند. این بخش با فصلی آغاز می‌شود که روش‌های شواهد محور و راهبردهای پیشگیری و مداخله را مرور می‌کند، و فصل‌های بعدی بر استفاده از روش‌های شواهد محور و همچنین جمع‌آوری مستمر داده‌ها برای تعیین اینکه آیا راهبرد پیشگیری و مداخله برای هدف خاص مؤثر است یا خیر، تأکید می‌کند.

آیا مداخله جواب می‌دهد؟

ما می‌توانیم بفهمیم آیا یک مداخله برای یک موقعیت خاص مشکل مؤثر است یا خیر. برای تعیین پاسخ دانش‌آموزان به راهبرد مداخله، باید اطلاعاتی را در مورد میزان اجرای مداخله و اینکه پیامدهای دانش‌آموزان بهبود یافته یا خیر، جمع‌آوری کنیم. کنترل و سنجش مستمر از جنبه‌های اساسی فرایند حل مسئله هستند. داده‌ها باید در مورد (۱) پیامدهای مورد نظر دانش‌آموزان، (۲) اجرای درست مداخله، (۳) اعتبار اجتماعی مداخله و پیامدهای دانش‌آموزان جمع‌آوری گردد. دو فصل در بخش «ارزیابی مداخلات» به آخرین مرحله فرایند حل مسئله می‌پردازند.

رفتاری» اولین مرحله در فرایند حل مسئله را مد نظر قرار می‌دهند. این فصل‌ها اطلاعاتی در مورد سنجش در سطح گستره مدرسه و همچنین سنجش مهارت‌های خاص در همه سطوح فرایند پیشگیری و مداخله را فراهم می‌کنند.

چرا مشکل روی می‌دهد؟

وقتی مشکل مشخص شد، روان‌شناسان مدرسه باید از نقطه نظر کاربردی مشخص کنند چرا مشکل روی می‌دهد. «چرا» در این مرحله شامل متغیرهای غیر قابل تغییر نیست (مثلاً کودک در آزمون توانایی‌های شناختی نمره پایین کسب کرده است)، بلکه بر شرایط زمینه‌ای و محیطی متمرکز است که می‌تواند تغییر کند. برای مثال، ممکن است کودکی در آزمون توانایی‌های شناختی نمره پایینی گرفته باشد، اما خواندن را نیاموخته باشد چون زمان کافی برای خواندن در مدرسه و خانه به او داده نشده است. یا یک نوجوان با سابقه خانوادگی افسردگی ممکن است میزان قابل توجهی افسردگی را تجربه کند چون به خودش می‌گوید بی‌ارزش است و در هیچ فعالیت لذت بخشی مشارکت نمی‌کند. همه این متغیرها می‌توانند تغییر کنند طوری که دانش‌آموزان می‌توانند یاد بگیرند و احساس بهتری داشته باشند. فصل‌های دو بخش «سنجش و تحلیل» هم دومین مرحله حل مشکل را هدف قرار می‌دهند. بخصوص فصل ۸ فرایند استفاده از داده‌های سنجش را برای مشخص کردن عملکرد مسئله مورد توجه قرار می‌دهد، که باعث می‌شود روان‌شناس مدرسه با رویکرد حل مسئله مداخلاتی را ارائه کند که مربوط به رفتاری است که باید تغییر داده شود.

چه می‌توان در مورد آن انجام داد؟

هنگام انتخاب یک راهبرد مداخله برای توجه به یک مشکل خاص، مداخله باید احتمالاً مسئله را بهبود بخشد (یعنی اختلاف بین عملکرد واقعی و مطلوب را کاهش دهد). پس، مداخلات باید به خاطر مناسب بودن عملکردشان (ارتباط آنها با دلایلی که مشکل روی داده است)، احتمال موفقیت آنها (اینکه بر اساس شواهد در ادبیات تحقیق هستند)، و تناسب زمینه‌ای آنها (متناسب

فرایند نوشتن طرح‌های آموزش فردی برای دانش‌آموزان را تغییر داده بود تا اسناد مؤثرتری ایجاد کنند. روشی که من از راهبردهای حل مسئله استفاده کردم با حضور یافتن در جلسات IEP دانش‌آموزان بود ... و تلاش می‌کردم اهداف روشن و مناسبی برای این دانش‌آموزان توسعه دهم». جنیفر بر حسب مزایای روش حل مسئله، مداخله اولیه را مؤثر دانست. «درگیر شدن در مباحثی که مطرح می‌شود بسیار مناسب و مؤثر است، بخصوص برای مباحث تحصیلی خاص ... باعث می‌شود مشکلات زودتر مورد توجه قرار گیرند، قبل از اینکه به حدی جدی شوند که نیازمند تلاش‌های شدیدتر باشند». او تأکید کرد که روش‌های سنتی روان‌شناسی مدرسه این فرصت را به او نمی‌دهد «در این روش نسبت به روش سنتی از مدت‌ها قبل با کودکان درگیر می‌شوم».

کار فعلی مویرا به عنوان متخصص درگیر شدن در پاسخ به مداخله است، به این معنی که بیشتر درگیر مشاوره، آموزش و تلاش‌های سطح سیستم است، تا روان‌شناس مدرسه. یک جنبه جالب جهت‌گیری حل مسئله در کار او نشان می‌دهد که حل مسئله یک شیوه انعطاف‌پذیر و قابل تغییر است. مویرا که از دانشگاه اورگون فارغ‌التحصیل شد، از نزدیک با رولاند گود کار می‌کرد، که به او کمک کرد الگوی پیامد محور را توسعه دهد (ODM؛ گود، گروبا و کامینسکی، ۲۰۰۲)، یک روش توسعه‌یافته از شیوه حل مسئله. مویرا ذکر کرد «الگوی حل مسئله و تکامل الگوی پیامد محور برای توسعه و اجرای دستگاه‌های گسترده مدرسه و مداخلات فردی اساسی بوده است». او در استفاده از شیوه حل مسئله و الگوی پیامد محور مزایایی مثل «توانایی ارزیابی عملکرد دانش‌آموزان در مقایسه با گروه‌های همسالان و استفاده از شیوه پیشگیرانه و سیستماتیک برای مداخله با فراهم کردن حمایت‌های اولیه لازم برای دانش‌آموزان» را مشاهده کرده است و همچنین، ذکر می‌کند که این شیوه باعث استفاده از «ارزیابی‌هایی می‌شود که به تعیین رشد هفتگی دانش‌آموزان، با استفاده از دستورالعمل‌های تصمیم‌گیری حساس است». گر چه مویرا در انتخاب‌های حرفه‌ای خود برای کار در محیط‌هایی که فرصت‌های استفاده از مهارت‌هایی را که وی آموزش دیده فراهم می‌کنند، دقیق بوده است، اخیراً به مدت چند سال به عنوان معلم آموزش ویژه کار کرده و در معرض الگوهای

اجرای حل مسئله در سطح سیستم‌ها

نه تنها روان‌شناسان مدرسه باید در مورد مراحل فرایند حل مسئله آگاه باشند، بلکه باید از روش‌های مدرسه که استفاده مستمر الگوی حل مسئله را حمایت می‌کند نیز آگاهی داشته باشند. در بخش «ایجاد سیستم‌ها برای حمایت از الگوی حل مسئله» چهار فصل مباحث سطح سیستم‌ها را برای اطمینان از اجرای مناسب الگوی حل مسئله پوشش می‌دهند. آخرین فصل در این بخش الگوی حل مسئله را در عمل مرور می‌کند.

حواشی: خط مشی حل مسئله

شاید مؤثرترین روش برای فهمیدن دلیل تأکید ما بر حل مسئله در این جلد و اینکه چگونه این الگو بر ارائه خدمات روان‌شناسی مدرسه تأثیر می‌گذارد، مشخص کردن متخصصان واقعی است که کار روزانه آنها به روش حل مسئله هدایت می‌شود. این بخش شامل نیمرخ مختصر یا حواشی^۱ مربوط به سه روان‌شناس مدرسه تازه کار است (همه آنها فارغ‌التحصیل شده‌اند و کمتر از ۵ سال تمرین کرده‌اند) که در روش‌های حل مسئله آموزش دیده‌اند. جنیفر گیسریتر، روان‌شناس مدرسه در مدارس مستقل کاتولیک ونکوور در کانادا است. چان پاتر روان‌شناس مدرسه در آژانس آموزش ناحیه هرتلند در جانستون، آیوا است. مویرا مک کنا روان‌شناس مدرسه و متخصص پاسخ به مداخله در بخش خدمات آموزشی جنول اورگون در مدفورد است. همه این روان‌شناسان با اشتیاق درخواست ما را برای مصاحبه پذیرفتند و اجازه دادند از تلاش‌های آنها برای ایجاد تفاوت در زندگی دانش‌آموزان، خانواده‌هایشان و آموزگاران که از آنها حمایت می‌کنند، بهره‌گیریم.

جنیفر ذکر کرد که «اکثریت کار من بر اساس الگوی حل مسئله است»، و اضافه کرد «گاهی تلاش می‌کنم مسائل را در سطح سیستم‌ها حل کنم تا صرفاً در سطح مدرسه». به عنوان یک مثال، او درگیر شدن خود را در تلاش‌های اخیر مدرسه برای اصلاح طراحی آموزشی برای دانش‌آموزان توصیف کرد. «ناحیه‌ای که آنجا کار می‌کردم

1. vignettes

برای دانش‌آموزانی که به آن نیاز دارند را به تأخیر می‌اندازد» و «هنوز این اندیشه کلی وجود دارد که آموزش ویژه مناسب‌ترین حمایت برای همه دانش‌آموزانی است که تلاش می‌کنند». همچنین جنیفر ذکر می‌کند که بسیاری از آموزگاران که با آنها کار کرده سنجش را به عنوان مداخله در نظر می‌گیرند تا بخشی از فرایند تشخیص مسئله، علاوه بر این، مویرا بیان می‌کند که گاهی مقاومت معلم نسبت به تغییر را مشاهده کرده و می‌پذیرد که این کار مستلزم اندیشه بیشتر، کار بیشتر و مسئولیت‌پذیری بیشتر است و بسیاری از روش‌های آموزگاران در یادگیری دانش‌آموزان بر جهت‌گیری کودک بستگی دارد تا حل مسئله. این سه متخصص علیرغم چالش‌هایی که در کار خود با آن مواجه هستند، متقاعد شده‌اند که تلاش‌های آنها برای حمایت دانش‌آموزان، خانواده‌ها و معلمان - که بر اساس شیوه حل مسئله است - مفید است و آنها تفاوت مثبتی ایجاد می‌کنند. و با توجه به اینکه آنها فرایندهایی را به کار می‌گیرند که بر اساس داده است، وقتی نتایج مثبت را درک کنند، حتماً چیزی بیش از یک احساس است.

اندیشه نهایی

برای دست یافتن به چیزهای بزرگ اول باید خیال کنیم، بعد تصور کنیم و سپس طراحی کنیم... باور کنیم... و عمل کنیم!

- آلفرد موتتاپرت

در این فصل مقدماتی، هدف اولیه ما ارائه چشم‌انداز گسترده‌ای از نقش روان‌شناس مدرسه با رویکرد حل مسئله و چارچوبی برای بقیه فصل‌های این جلد است که زمینه‌های مهم شایستگی روش حل مسئله در روان‌شناسی مدرسه را گسترش می‌دهد. هدف ما ارائه دیدگاه و توصیف عملی دانش و ابزارهای لازم برای انجام نقش روان‌شناس مدرسه با رویکرد حل مسئله است. ما به طور جدی برای آنچه این رویکرد می‌تواند برای روان‌شناسی مدرسه ارائه دهد و نشان دادن تفاوت واقعی در ارتقاء پیامدهای بهتر آموزشی و سلامت روان برای دانش‌آموزان هماهنگ شده‌ایم. امیدواریم که خوانندگان

مختلف روان‌شناسی مدرسه از جمله متصدی سنتی / الگوی روان‌سنجی بوده است. او مزایایی را مشاهده می‌کند که روش حل مسئله ارائه می‌کند: «ارزیابی به شیوه سنتی روان‌شناسی مدرسه مداخله را در نظر نمی‌گیرد».

کار روزانه جان هم تحت تأثیر روش حل مسئله است: «جهت‌گیری حل مسئله هر کاری که من انجام می‌دهم را هدایت می‌کند. از جمله همه تصمیمات آموزشی من توسط فرایند حل مسئله هدایت می‌شود». جان مثالی را ذکر می‌کند که چگونه از روش حل مسئله برای هدایت تفکر خود استفاده می‌کند: «هنگام توجه به دانش‌آموزی با مشکلات رفتاری، اولین قدمی که بر می‌دارم مشخص کردن رفتار مشکل‌آفرین از طریق مصاحبه با معلمان و کارکنان و مشاهده دانش‌آموز است. سپس تأیید می‌کنم که دانش‌آموز از طریق مقایسه با رفتار همسالان و آنچه از او انتظار می‌رود دارای مشکل قابل‌ملاحظه‌ای است». سپس او مشخص می‌کند چرا رفتار مشکل‌آفرین روی می‌دهد، که برای این کار باید مشخص کنیم چه رویدادهایی رفتار را پیش‌بینی می‌کنند و چه متغیرهایی در کلاس تقویت‌کننده رفتار هستند. همه این اطلاعات به ما کمک می‌کند بفهمیم چرا رفتار مشکل‌آفرین روی می‌دهد، و اگر بدانیم چرا مشکل روی می‌دهد، می‌توانیم مداخله‌ای را توسعه دهیم که در کاهش رفتار مؤثر است. وقتی مداخله توسعه یافت، مداخله را اجرا می‌کنیم و کارایی آن را در طول زمان ارزیابی می‌کنیم. جان تفاوت زیادی بین کار همکاران خود و روان‌شناسی مدرسه سنتی در نظر می‌گیرد. «به عقیده من تفاوت اصلی این است که در روش حل مسئله همه ارزیابی‌هایی که انجام می‌دهم به منظور توسعه مداخله است. گر چه بخشی از روش من ارزیابی دانش‌آموزان برای واجد شرایط بودن آنها در آموزش ویژه است، بیشتر تمرکز بر تعیین راهبردهای آموزشی است که برای دانش‌آموز مفید است؟»

گر چه جنیفر، مویرا و جان همگی موافق هستند که مزایای زیادی در جهت‌گیری حل مسئله وجود دارد، آنها به عنوان روان‌شناس مدرسه برای هدایت روش خود با یکدیگر همکاری می‌کنند، همچنین می‌پذیرند که این مسیر همیشه آسان نیست. جان ذکر می‌کند که اشتباهی که او در رابطه با روش حل مسئله مشاهده کرده این است که «این روش ارائه حمایت اضافی